

بررسی سوگیری حافظه آشکار در ویژگی اضطراب و اختلال وسواسی - اجباری

زهرا ایزدی خواه^{*}، دکتر حبیب ا... قاسم زاده^{**}، دکتر فرید فدایی^{***}

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی سوگیری حافظه آشکار در ویژگی اضطراب و اختلال وسواسی - اجباری اجرا گردیده است. روش: در این پژوهش سوگیری حافظه سه گروه، افراد دارای ویژگی پایین اضطراب (۲۰ نفر)، ویژگی بالای اضطراب (۲۰ نفر) و بیماران مبتلا به اختلال وسواسی - اجباری (۲۰ نفر) با فعال سازی طرحواره خطر، که با ارائه مواد تهدیدزا انجام گردیده است صورت گرفت. افراد دارای ویژگی اضطراب به وسیله آزمون اشیپلیرگر از بین دانشجویان دانشگاه انتخاب شدند و بیماران مبتلا به اختلال وسواسی - اجباری از نوع شستشو بر مبنای ملاکهای DSM-IV توسط روانپزشک یا روانشناس بالینی تشخیص داده شده و همه آنها با تکلیف حافظه آشکار مورد آزمون قرار گرفته و برای تحلیل یافته ها از آزمون تحلیل واریانس استفاده شد. یافته ها: گروه دارای ویژگی بالای اضطراب، سوگیری حافظه آشکار به سمت صفات تهدیدکننده داشتند و گروه بیماران وسواسی - اجباری سوگیری حافظه آشکار به سمت صفات تهدید کننده وسواسی داشتند. نتیجه: نتایج نشان داد که هم بیماران مبتلا به اختلال وسواسی - اجباری و هم افراد سالم دارای ویژگی بالای اضطراب، سوگیری حافظه به سمت مواد تهدیدکننده نشان می دهند.

کلید واژه: ویژگی اضطراب، حافظه آشکار، اختلال وسواسی - اجباری

مقدمه

سالهای اخیر علاقه روزافزونی به بررسی عوامل شناختی همراه با اضطراب نشان داده شده است، به ویژه که افراد مضطرب برخی سوگیریهای شناختی^۱ را هنگام پردازش اطلاعات تهدیدزا

فهم تفاوت‌های فردی در بروز نشانه‌های اضطراب در گروه‌های سالم و بالینی از اهمیت علمی و کاربردی ویژه‌ای برخوردار است. در

* کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، اصفهان، خیابان آمادگاه، روبروی داروخانه سپاهان، ساختمان اطب، مرکز جامع پزشکی اعصاب و روان و

مشاوره اصفهان، کد پستی ۸۱۴۴۹

** دکترای تخصصی روانشناسی بالینی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی تهران، تهران، خ کارگر، پایین تر از چهارراه لشکر، بیمارستان روانپزشکی روزبه.

*** روانپزشک، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، شهر ری، امین آباد، مرکز روانپزشکی رازی.

نشان داده‌اند (ماتیوس^۱ و همکاران، ۱۹۹۰). بیشتر یافته‌های پژوهشی نشان داده‌اند که سوگیری توجه^۲ برای اطلاعات هماهنگ با خلق^۳، ویژگی اصلی اضطراب است (دالگلیش^۴، واتز^۵، ۱۹۹۰؛ ماتیوس، ۱۹۹۰).

از سوی دیگر ماتیوس و همکاران (۱۹۹۰) بیماران مبتلا به اختلال اضطراب فراگیر را دارای سوگیری حافظه آشکار نمی‌دانند و بر این باورند که در افراد مضطرب، سوگیری در مرحله اولیه پردازش، یعنی در جنبه‌های خودکارپردازش پیش از اینکه اطلاعات وارد آگاهی شود آشکار می‌شود نه در مراحل بعدی پردازش مانند رمزگردانی^۶ و بازیابی^۷ از حافظه.

در تبیین این یافته‌ها ماگ^۸ و همکاران (۱۹۹۱) به پدیده گوش به زنگی - اجتناب^۹ اشاره کرده‌اند. آنها چنین می‌پندارند که افراد مضطرب ابتدا توجهشان معطوف به تهدید می‌شود، اما در تلاش به منظور کاهش خلق مضطرب خود، از تشریح جزئیات آن خودداری می‌کنند. این الگوی پردازش باعث پایدار ماندن خلق مضطرب آنها می‌شود، زیرا این افراد بیشتر خطرات بالقوه را برای رخدادهای روزمره منظور می‌کنند، در حالی که راهبردهای شناختی - اجتناب^{۱۰}، از خوگیری به نشانه‌های تهدید یا ارزیابی عینی و واقعی آنها بازداری می‌کند و از این رو نشانه‌ها، خاصیت اضطراب انگیز خود را همچنان حفظ می‌کنند.

از آنجا که آیزنک^{۱۱} (۱۹۹۲) افراد دارای ویژگی اضطراب را مستعد ابتلا به اختلال اضطراب فراگیر می‌داند، بر این باور است که پژوهش در مورد پردازش اطلاعات این گروه اهمیت ویژه‌ای دارد.

ماتیوس (۱۹۹۰) به پژوهشهای گوناگونی اشاره کرده است که نتایج آنها نشان داده افراد سالم دارای ویژگی بالای اضطراب نسبت به اطلاعات تهدیدزا دارای سوگیری توجه هستند،

به همان ترتیب که این سوگیری مشخصه اصلی تمام اختلالهای اضطرابی است.

آیزنک (۱۹۹۲) بر این باور است که بین الگوی حافظه افراد مضطرب مرضی و افراد سالم دارای ویژگی اضطراب، تفاوت وجود دارد. با آنکه حافظه آشکار بیماران مضطرب، دارای سوگیری نیست آیزنک باور دارد که در افراد دارای ویژگی اضطراب، سوگیری حافظه به سوی اطلاعات تهدیدزا است، البته تنها در صورتی که طرحواره خطر زیربنایی این افراد فعال شود (رایدی^{۱۲} و ریچاردز^{۱۳}، ۱۹۹۷).

الگوی بک^{۱۴} بر اهمیت ساختار طرحواره^{۱۵} حافظه تأکید دارد که یادآور تجربه‌های تهدید کننده گذشته‌اند و به جذب و سازمان بندی اطلاعات جدید می‌انجامد. بر پایه نظریه‌های بک و امبری^{۱۶} (۱۹۸۵) ساختارهایی (طرحواره‌ها) که تشکیل حافظه بلند مدت را می‌دهند، دارای گزاره‌های اطلاعاتی هستند و این گزاره‌ها در قالب قواعد، فرضها یا چارچوبها عمل می‌کنند. طرحواره‌ها نقش فعالی در سازماندهی اطلاعات جدید دارند. فعال شدن یک طرحواره، انتخاب محرک را تحت تأثیر قرار داده و یادآوری اطلاعات هماهنگ را از حافظه تسهیل می‌کند (بروین^{۱۷}، ۱۳۷۶).

طرحواره خطر، به واسطه بالا رفتن سطح

1- Mathews	2- attentional bias
3- mood – congruent	4- Dalgleish
5- Watts	6- encoding
7- retrieval	8- Mogg
9- vigilance-avoidance	10- cognitive-avoidance
11- Eysenck	12- Reidy
13- Richards	14- Beck
15- schema	16- Emery
17- Brewin	

اضطراب حالت یا به کمک روشهایی مانند ارائه مواد خودارجاعی^۱ (یعنی نسبت دادن مواد تهدیدزا به خود) فعال می‌شود. هنگامی که فرد در مورد خود، دآوری می‌کند، طرحواره‌های فعال می‌شوند، به ویژه هنگامی که این داورها درست باشند. فعالیت طرحواره، فعالیت شبکه را به دنبال دارد و فرآیند بازیابی را تسهیل می‌کند (آیزنک، ۱۹۹۲).

در این پژوهش ضمن بررسی نظریه آیزنک (۱۹۹۲) مبنی بر اینکه افراد دارای ویژگی بالای اضطراب بیشتر از گروه دارای ویژگی پایین اضطراب، سوگیری حافظه آشکار نشان می‌دهند، همپس نظریه در مورد بیماران وسواسی - اجباری به عنوان یکی از زیرگروه‌های بیماران اضطرابی نیز محک خورده است.

اختلال وسواسی - اجباری و اختلال اضطراب فراگیر، هر دو با افکار مزاحم^۲ غیرقابل کنترل مشخص می‌شوند. این افراد می‌کوشند به کمک راهبردهای گوناگون افکار مزاحم خود را کنترل کنند (فرستون^۳ و همکاران، ۱۹۹۸). گرچه راجمن^۴ و دسیلوا^۵، راهبردهای کنار آمدن و خنثی‌سازی^۶ را هم در گروه‌های سالم و هم وسواسی - اجباری، گزارش نموده‌اند، اما این گونه بررسیها دنبال نشد. پیگیری نکردن چنین پژوهشهایی جای شگفتی دارد، چرا که آنچه افراد با افکارشان انجام می‌دهند، در الگوهای اختلال وسواسی - اجباری، نقش کلیدی و مهمی دارد. سالکوسکیس^۷ از این پدیده با نام خنثی سازی یاد می‌کند و آن را با خودداری شناختی بیماران مضطرب فراگیر برابر می‌داند (فرستون و همکاران، ۱۹۹۸).

روش

این پژوهش از نوع مقطعی - پس رویدادی

است که در آن شرایط مورد بررسی از پیش در آزمودنی وجود داشته و اثرات آن اندازه گیری می‌شود. برخلاف طرحهای آزمایشی، در این بررسیها، آزمایشگر نمی‌تواند به دستکاری متغیر مستقل پردازد (بلاک^۸، هرسن^۹، ۱۹۸۴).

در این پژوهش عملکرد سه گروه آزمودنی در تکلیف حافظه آشکار (آزمون یادآوری آزاد) مورد بررسی قرار گرفته است. سه گروه شامل، گروه سالم دارای ویژگی پایین اضطراب، گروه سالم دارای ویژگی بالای اضطراب و گروه بالینی بیماران اختلال وسواسی - اجباری بوده‌اند.

جامعه پژوهش را بیماران زن مراجعه کننده به درمانگاههای انستیتو روانپزشکی تهران، شهید اسماعیلی و بیمارستان روزبه، بیماران یک مطب خصوصی و دانشجویان دختر دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی تشکیل دادند. در هر یک از گروهها ۲۰ نفر مورد بررسی قرار گرفتند که از نظر متغیرهایی مانند سن، میزان تحصیلات، نداشتن سایر بیماریهای روانی، اعتیاد و عدم سابقه درمان روانپزشکی و روانشناسی کنترل شدند.

تشخیص اختلال وسواسی - اجباری از نوع شتتو توسط یک روانپزشک یاروانشناس بالینی و مطابق با ملاکهای DSM-IV داده شده است.

متمایز نمودن دو گروه دارای ویژگی پایین اضطراب از ویژگی بالای اضطراب به کمک آزمون حالت - اضطراب اشپیلبرگر^{۱۰} صورت

1- self-reference	2- intrusive thoughts
3- Freeston	4- Rachman
5- Desilva	6- neutralization
7- Salkovskis	8- Bellack
9- Hersen	
10- Spielberger State – Trait Anxiety Inventory	

گرفت. بدین ترتیب افرادی که در آزمون حالت - ویژگی اضطراب در قسمت سؤالیهای ویژگی اضطراب نمره کمتر از ۳۸ آورده اند، طبق استاندارد تعیین شده آزمون در ایران (مهرام، ۱۳۷۲) در گروه ویژگی پایین اضطراب جای گرفتند و افرادی که در پرسشهای مربوط به ویژگی این آزمون نمره بالاتر از ۴۲ به دست آوردند در گروه دارای ویژگی بالای اضطراب جای گرفتند.

مواد محرک: مواد آزمون همانند الگویی است که ماگ و همکاران (۱۹۸۷) به کار برده‌اند. این آزمون دارای ۱۴۴ واژه است که نیمی از آنها مثبت و نیمی منفی هستند. واژه‌های منفی دربردارنده دو دسته واژه‌های تهدید کننده و غیر تهدید کننده می باشند. واژه‌های تهدید کننده خود در دو دسته تهدید کننده اضطراب و تهدید کننده وسواس به شرح زیر ارائه شده‌اند. ۱۸ واژه تهدید کننده وسواس (مانند شکاک، وسواسی)، ۱۸ واژه تهدید کننده اضطراب (مانند نالایق، بی عرضه)، ۳۶ واژه منفی اما غیر تهدید کننده (مانند خسته، غمگین) و ۷۲ واژه مثبت (مانند خوش صحبت و وقت شناس). جاذبه هیجانی^۱ واژه‌های محرک به وسیله ۷۵ نفر از دانشجویان درجه بندی شدند. این دانشجویان ۱۶۰ واژه را از نظر میزان ارتباط آنها با اضطراب و وسواس بر پایه یک مقیاس ۷ درجه‌ای (۶-۰) درجه بندی کردند. واژه‌های هر مجموعه، مربوط به وسواس و اضطراب، شامل واژه‌هایی است که میانگین نمره‌های تهدید کنندگی آنها از ۴ بیشتر است.

چون واژه‌ها به صورت صفت هستند و از نظر بخش (سیلاب) و مفهوم محدودیت وجود دارد، صفات مثبت و صفات منفی اما غیر تهدید کننده در حدی نبودند که مورد درجه بندی قرار گیرند. این صفات با توجه به کاربرد روزمره‌شان انتخاب

شدند و از نظر طول کلمه با کلمه‌های دیگر همتا شدند.

در برابر صفاتی که به خود آزمودنی نسبت داده می شوند (مانند شکاک - شما) یا (مغرور - شما) به همان اندازه صفاتی به شخص دیگری نسبت داده می‌شد (مانند قوی - او) یا (منحرف - او). ماگ و همکاران (۱۹۸۷) و راییدی و ریچاردز (۱۹۹۷) از یک شخصیت معروف تلویزیونی در پژوهش خود استفاده کردند. از آنجا که می‌بایست در این پژوهش همه آزمودنیها دست کم فرد مورد نظر را بشناسند، هرچند این شناخت کلی باشد از بین شخصیت‌های معروف ورزشی، (علی دایی) به عنوان شناخته شده ترین چهره و مناسب ترین فرد برای این پژوهش انتخاب شد. فرض بر این است که صفاتی که دارای بار تهدید کنندگی هماهنگ با طرحواره دارند، هنگامی که به فرد نسبت داده می شوند و آزمودنی باید در مورد داشتن یا نداشتن این صفات در مورد خودداوری کند طرحواره خطر او فعال می شود. بنابراین نه تنها شناخت دقیق و صحیح فرد آزمودنی از "علی دایی" چندان مهم نیست بلکه پاسخهای بله یا خیر آزمودنی نیز مورد ارزیابی قرار نمی گیرد.

برای اجرای پژوهش کل واژه‌ها (۱۴۴ صفت) به دو بخش تقسیم شده و آزمون به کمک دو فهرست انجام شد. پس از هر بار اجرای آزمون، حافظه آشکار آزمودنی مورد ارزیابی قرار می‌گرفت و نتیجه دوبار انجام آزمون محاسبه می‌شد.

هر فهرست به طور جداگانه شامل ۳۶ صفت مثبت، ۱۸ صفت منفی اما غیر تهدید کننده، ۹ صفت تهدید کننده وسواس و ۹ صفت

تهدیدکننده اضطراب است که هر کدام از این ۴ گروه صفت، نیمی به صورت خود ارجاعی ارائه می شد و نیمی به صورت دیگر - ارجاع. ترتیب قرار گرفتن واژه‌ها در هر فهرست از نظر نوع صفت و نیز از نظر شرایط ارجاع (به خود یا دیگری) به انتخاب صفات از نظر شرایط ارجاع، تصادفی بود.

هنگام شروع آزمون، آزمودنی این دستورالعمل را از نوار می شنود:

"کلماتی که خواهید شنید، یک سری صفت هستند که به شما یا او نسبت داده می شوند. منظور از او علی دایی است. شما باید قضاوت کنید که آیا این صفات در مورد شما یا او مصداق دارد یا خیر و پاسخ خود را در برگه مورد نظر مشخص کنید. یادآوری می شود که برای تصمیم در مورد هر واژه ۸ ثانیه فرصت دارید. نخست برای این که مطمئن شویم دستورالعمل را کاملاً متوجه شده‌اید ۵ صفت به صورت آزمایشی اجرا می گردد".

به محض شنیدن صفت، آزمودنی کلمه شما یا او را که به صورت تصادفی پس از صفات آورده شده‌اند، می شنود و ۸ ثانیه فرصت دارد تا در مورد داشتن یا نداشتن این صفت در مورد خودش (اگر پس از صفت کلمه شما آورده شده است. مانند شکاک - شما) و در مورد علی دایی (اگر پس از صفت کلمه او آورده شده است، مانند منحرف - او) داوری کند و در پاسخنامه بلی یا خیر، علامت بزند. پس از انجام هر فهرست، ۲۰ ثانیه تکلیف پرت کردن حواس آزمودنی انجام می شود، بدین ترتیب که از آزمودنی خواسته می شود از ۳۰ تا صفر را بشمارد. پس از اجرای این تکلیف از آزمودنی خواسته می شود که هر یک از صفات شنیده شده را که به یاد دارد، یادداشت نماید. در صورت

لزوم توضیح داده می شود که یادآوری صفات صرفنظر از پاسخ بلی یا خیر و شرایط ارجاع مد نظر است. پس از انجام هر دو فهرست آزمون و سنجش عملکرد حافظه فرد در مورد هر فهرست که به طور جداگانه انجام شده، از فرد خواسته می شود پرسشنامه حالت - ویژگی اضطراب اسپیلبرگر را تکمیل نماید.

یافته‌ها

عملکرد آزمودنیها در آزمون حافظه آشکار در جدول ۱ ارائه گردیده است. نتایج تحلیل واریانس در تکلیف حافظه آشکار در جدول ۲ آمده است. همانطور که در جدول دیده می شود هر سه گروه در یادآوری صفات وسواس - اضطراب، منفی و مثبت تفاوت معنی دار با یکدیگر دارند.

برای تحلیل داده‌ها به علت وجود یک عامل درون گروهی و یک عامل میان گروهی، تحلیل واریانس به کار برده شده است. عامل درون گروهی شامل ظرفیت عاطفی صفات (صفات مربوط به وسواس، اضطراب، منفی و مثبت) است و عامل میان گروهی به آزمودنیها (بیماران دارای اختلال وسواسی - اجباری، افراد سالم دارای ویژگی بالای اضطراب و افراد سالم دارای ویژگی پایین اضطراب) مربوط می شود.

نتایج آزمون تعقیبی شفه نشان می دهد که بیماران دارای اختلال وسواسی - اجباری، در مقایسه با گروه ویژگی پایین اضطراب و ویژگی بالای اضطراب، در یادآوری صفات مربوط به وسواس، تفاوت معنی داری با گروه یاد شده دارند. این بیماران که مبتلا به اختلال وسواسی - اجباری هستند، صفات مربوط به وسواس بیشتری (با میانگین ۳/۴۵) را در مقایسه با گروه ویژگی پایین اضطراب (بامیانگین ۱/۹۵) و گروه

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار نمرات آزمودنیها در آزمون حافظه آشکار

نوع صفت	گروهها*	تعداد	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
					یادآوری	یادآوری
تهدید کننده وسواس	۱	۲۰	۱/۹۵	۱/۱۴۵	۰	۴
	۲	۲۰	۱/۹	۱/۰۲	۰	۴
	۳	۲۰	۳/۴۵	۱/۸۲	۱	۸
تهدید کننده اضطراب	کلی	۶۰	۲/۴۳	۱/۵۳	۰	۸
	۱	۲۰	۴/۸	۱/۶۷	۲	۸
	۲	۲۰	۸/۵۵	۲/۳۷	۵	۱۳
منفی غیر تهدید کننده	۳	۲۰	۳/۹	۱/۸۹	۱	۸
	کلی	۶۰	۵/۷۵	۲/۸۳	۱	۱۳
	۱	۲۰	۴/۸۵	۲/۳۲	۰	۸
مثبت	۲	۲۰	۷/۳۵	۴/۳۸	۱	۱۷
	۳	۲۰	۴/۷۵	۱/۹۷	۱	۹
	کلی	۶۰	۵/۶۵	۳/۲۶	۰	۱۷
	۱	۲۰	۲۳/۷۵	۷/۸۹	۱۲	۴۱
	۲	۲۰	۱۹/۷۵	۶/۷۲	۲	۳۱
	۳	۲۰	۱۵/۸۵	۶/۲۲	۶	۲۶
	کلی	۶۰	۱۹/۷۸	۷/۵۹	۲	۴۱

*گروه ۱: گروه سالم دارای ویژگی پایین اضطراب
گروه ۲: گروه سالم دارای ویژگی بالای اضطراب
گروه ۳: بیماران دارای اختلال وسواسی - اجباری

(با میانگین ۴/۸) و گروه بیمار وسواسی - اجباری (با میانگین ۳/۹) به یاد آورده است. این دو گروه یعنی گروه ویژگی پایین اضطراب و بیماران اختلال وسواسی - اجباری، از نظر یادآوری صفات اضطراب، تفاوت معنی داری با هم نداشتند.

از نظر یادآوری صفات منفی غیر تهدید کننده نیز گروه دارای ویژگی بالای اضطراب (با میانگین ۷/۳۵) در مقایسه با دو گروه ویژگی پایین اضطراب (با میانگین ۴/۸۵) و بیماران وسواسی - اجباری (با میانگین ۴/۷۵) صفات

ویژگی بالای اضطراب (با میانگین ۱/۹) به یاد آورده اند و دو گروه اخیر از نظر یادآوری صفات وسواس تفاوت معنی داری با هم نشان ندادند.

از نظر یادآوری صفات اضطراب، گروه دارای ویژگی بالای اضطراب، عملکرد متفاوتی نسبت به دو گروه دیگر (گروه ویژگی پایین اضطراب و بیماران اختلال وسواسی - اجباری) نشان داده است. گروه ویژگی بالای اضطراب صفات مربوط به اضطراب بیشتری (با میانگین ۸/۵۵) را در مقایسه با گروه دارای ویژگی پایین اضطراب

جدول ۲- نتایج تحلیل واریانس در تکلیف حافظه آشکار آزمودنیهای پژوهش

نوع صفت	نوع مقایسه	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	نمره F
تهدید وسواس	بین گروهها	۳۱/۰۳	۲	۱۵/۵۲	۸/۲۱*
	درون گروهها	۱۰۷/۷	۵۷	۱/۸۹	
	کلی	۱۳۸/۷۳	۵۹		
تهدید اضطراب	بین گروهها	۲۴۳/۳	۲	۱۲۱/۶	۳۰/۴۲
	درون گروهها	۲۷۷/۹	۵۷	۴	
	کلی	۴۷۱/۲	۵۹		
منفی غیر تهدید کننده	بین گروهها	۸۶/۸	۲	۴۳/۴	۴/۵۷*
	درون گروهها	۵۴۰/۸	۵۷	۹/۴۹	
	کلی	۶۵۰/۶	۵۹		
مثبت	بین گروهها	۶۲۴/۱	۲	۳۱۲/۱	۶/۴۱*
	درون گروهها	۲۷۷/۶	۵۷	۴۸/۷	
	کلی	۳۴۰/۲	۵۹		

* $P < 0.05$

تهدیدکننده اضطراب نشان داده‌اند. در فرضیه دوم، گروه ویژگی پایین اضطراب دارای چنین سوگیری نبوده‌اند. گروه بیمار دارای اختلال وسواسی - اجباری نیز مطابق با فرضیه سوم، سوگیری حافظه آشکار به سمت صفات تهدید کننده وسواس نشان دادند.

گفتنی است که گروه ویژگی پایین اضطراب، سوگیری حافظه به سمت صفات مثبت را نشان داد و در ضمن گروه ویژگی بالای اضطراب نسبت به یادآوری صفات منفی بیش از دو گروه دیگر، سوگیری حافظه نشان داد.

بحث

الگوی یک بر ساختار طرحواره حافظه تأکید می‌کند. یک، امری^۱، گرین‌برگ^۲ (۱۹۸۵) بر این

منفی بیشتری به یادآورده است. اما دو گروه ویژگی پایین اضطراب و گروه بیمار وسواسی - اجباری، از نظر یادآوری صفات منفی تفاوت معنی‌داری با هم نداشتند. از نظر یادآوری صفات مثبت این تفاوتها میان دو گروه ویژگی پایین اضطراب و بیماران وسواسی - اجباری معنی‌دار است. گروه ویژگی پایین اضطراب (با میانگین ۲۳/۷) صفات مثبت بیشتری در مقایسه با بیماران وسواسی - اجباری (با میانگین ۱۵/۸) به یادآورده است. اما بین دو گروه ویژگی پایین اضطراب و گروه ویژگی بالای اضطراب، از نظر یادآوری صفات مثبت تفاوت معنی‌داری وجود ندارد.

بنابراین بر پایه یافته‌های یاد شده و آزمون سفته، سه فرضیه پژوهش تأیید می‌شوند: بر پایه فرضیه اول، گروه ویژگی بالای اضطراب، سوگیری حافظه آشکار به سمت صفات

باور است که طرحواره‌ها نشان دهنده تجربیات تهدید کننده گذشته‌اند و جذب و سازمان‌بندی اطلاعات تازه را در پی دارند. فعال شدن یک طرحواره، انتخاب محرک را تحت تأثیر قرار داده و یادآوری اطلاعات هماهنگ را از حافظه تسهیل می‌نماید.

در این پژوهش، سوگیری حافظه در گروه‌های ویژگی اضطراب و بیماران مبتلا به اختلال وسواسی - اجباری، در هنگام فعال شدن طرحواره خطر، بررسی شده است. یافته‌های این بررسی نشان می‌دهند علی‌رغم این که عدم سوگیری حافظه، یک عامل خطر برای رشد اختلال اضطراب است و تنها بعد از بروز اختلال وجود ندارد، اما در افراد مستعد رشد اختلال (افراد دارای ویژگی اضطراب) با فعال نمودن طرحواره خطر، می‌توان شاهد سوگیری حافظه در راستای مواد تهدیدزا بود.

بنابراین یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که افراد مضطرب نیز سوگیری حافظه به سمت اطلاعات تهدید کننده نشان می‌دهند و این سوگیری بیشتر هنگامی رخ می‌دهد که این افراد اطلاعات تهدید کننده را در ارتباط با خود رمزگردانی می‌کنند و یا در حالت‌های اضطراب هستند. این احتمال را در گروه‌های بیمار دیگر نیز می‌توان مطرح نمود بدین ترتیب که سوگیری حافظه در بیماران دیگر نیز به این دلیل است که آنها اطلاعات ارائه شده را در ارتباط با خود و آسیب پذیرهای ویژه بیماری خود رمزگردانی می‌کنند.

وجود سوگیریها نشان می‌دهد که همه اطلاعات، به یک شیوه و به طور هم ارز پردازش نمی‌شوند، در نتیجه تنها اطلاعات معینی می‌توانند جذب طرحواره‌ها یا سایر ساختارهای موجود در حافظه بلند مدت گردند. اگر سوگیری اطلاعات

در مورد ترس و تهدید و یا یأس باشد، در آن صورت انتظار می‌رود که طرحواره‌های مربوط، به آسانی توسط اطلاعات تأیید کننده فعال و تقویت شوند، اما به ندرت توسط اطلاعات ناهماهنگ تضعیف می‌گردند. به بیان دیگر ارزش اطلاعاتی تجربه‌های تازه به شیوه پردازش آنها بستگی خواهد داشت.

تا کنون پیشرفتهای خوبی در راستای شناسایی ویژگی‌های حافظه هیجانی و طرحواره‌های مشخص مرتبط با افسردگی به دست آمده است و برای مشخص ساختن دانش طرحواره‌ای اشخاص دارای اختلال گذرراسی، اختلال وسواس فکری - عملی و بی‌اشتهایی گامهایی برداشته می‌شود. رویکردهای متفاوت درمانی به طور گسترده بر اهمیت فعال سازی محفوظات هیجانی، به هشیاری آوردن محتوای آنها و وادار کردن بیمار به توجه کامل نسبت به اطلاعات یا تجربه‌ای که با این حافظه ناسازگار است، تأکید دارند (بروین، ۱۳۷۶).

منابع

- بروین، ک.ر. (۱۳۷۶). *بنیادهای شناختی روانشناسی بالینی*. ترجمه مجید محمود علیلو و همکاران. تبریز: انتشارات روان پویا
- مهرام، بهروز (۱۳۷۲). *دستورالعمل اجرایی و تعبیر و تفسیر براساس پژوهشهای هنجاریابی آزمون اضطراب آشکار و پنهان اشیپلبرگر* - پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی. دانشگاه فردوسی مشهد
- Beck, A. T., Emery, G., & Greenberg, R. C. (1985). *Anxiety disorders and phobia: a cognitive perspective*. New York: Basic Books.
- Bellack, A. S., & Hersen, M. (1984). *Research methods in clinical psychology*. New York: Pergamon Press.
- Bradley, B. P., Mogg, K., & Williams, R. (1995). Implicit and explicit memory for emotion congruent information in clinical depression and anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, 33, 755-770.

- Dalgleish, T., & Watts, F. N. (1990). Biases of attention and memory in disorders of anxiety and depression. **Clinical Psychology Review**, 10, 589-604.
- Eysenck, M. W. (1992). **Anxiety: The cognitive perspective**. London. Lawrence Erlbaum Associates Ltd.
- Eysenck, M. W., Byrne, A. (1994). Implicit memory bias, explicit memory bias, and anxiety. **Cognition and Emotion**, 8, 415-431.
- Freeston, M. H., Ladouceur, R., Provencher, M., & Blais, F. (1998). Strategies used with intrusive thoughts. **Journal of Anxiety Disorder**, 9, 201-215.
- Mathews, A. (1990). Why worry? **Behaviour Research and Therapy**, 28, 455-468.
- Mathews, A., & MacLeod, C. (1986). Discrimination of threat cues without awareness in anxiety states. **Journal of Abnormal Psychology**, 95, 131-138.
- Mathews, A., May, J., Mogg, K., & Eysenck, M. (1990). Attentional bias in anxiety. **Journal of Abnormal Psychology**, 99, 166-173.
- Mogg, K., Mathews, A., & Weinman, J. (1987). Memory bias in clinical anxiety. **Journal of Abnormal Psychology**, 96, 94-98.
- Mogg, K., & Mathews, A. (1990). Is there a self reference mood congruent recall bias in anxiety. **Behavioral Research and Therapy**, 28, 91-92.
- Mogg, K., Mathews, A., Eysenck, M., & May, J. (1991). Biased cognitive operations in anxiety. **Behaviour Research and Therapy**, 29, 459-407.
- Reidy, J., & Richards, A. (1997). Anxiety and memory. **Behaviour Research and Therapy**, 35, 531-542.